

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ ІМ. І. І. ШМАЛЬГАУЗЕНА

Соболенко Любов Юліянівна

УДК 597.6+598.1 (477.8)

АМФІБІЇ ТА РЕПТИЛІЇ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ: ФАУНА, ЕКОЛОГІЯ І
ПОШИРЕННЯ ВИДІВ

03.00.08 – зоологія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата біологічних наук

Київ – 2010

АНОТАЦІЯ

Соболенко Л. Ю. Амфібії та рептилії Західного Поділля: фауна, екологія і поширення видів. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.08 – зоологія. Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України, Київ, 2010.

Дисертацію присвячено вивченню сучасного стану фауни амфібій і рептилій Західного Поділля, їх поширенню та чисельності в регіоні. Виявлено 12 видів амфібій і одну гібридну форму (*Pelophylax esculentus – ridibundus*), а також 9 видів рептилій. Доведено появу регіонально нового виду жовточеревої кумки, що є наслідком постійно діючих інвазій за течією Дністра і регіональне зникнення лісового полоза, що знаходився на межі ареалу. Вперше для Поділля отримані відомості про структуру гібридних популяцій зелених жаб, встановлено, що для них характерною є диплоїдна двостатева структура гібридів. В межах фауністичних нарисів описано морфометричні та морфологічні ознаки, подано поширення та чисельність видів, розглянуто біотопічний розподіл та аутоекологічні особливості. Доведено, що комплекс рептилій і амфібій Західного Поділля історично формується за рахунок західнопалеарктичних видів, більшість яких мають чітке середземноморське походження, на фоні обмеженого впливу транспалеарктичних і повної відсутності видів центральноазіатського походження.

Ключові слова: амфібії, рептилії, морфометрія, поширення, чисельність, екологічні особливості, Західне Поділля.

АНОТАЦІЯ

Соболенко Л. Ю. Амфибии и рептилии Западного Подолья: фауна, экология и распространение видов. – Рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата биологических наук по специальности 03.00.08 – зоология. Институт зоологии имени И. И. Шмальгаузена НАН Украины. – Киев, 2010.

Диссертация посвящена современному состоянию фауны амфибий и рептилий, их численности распространению в уникальном регионе Западного Подолья, ландшафтную основу которого составляют каньоны Среднего Днестра. Обосновано наличие в регионе 12 видов амфибий и одной гибридной формы (*Pelophylax esculentus – ridibundus*), а также 9 видов рептилий. Доказано изменение фауны региона, которая заключается в появлении нового для региона вида — желтобрюхой жерлянки, что является следствием постоянных инвазий из Карпат по течению Днестра, а также исчезновение лесного полоза, который здесь находится на границе ареала. Впервые для Западного Подолья получены сведения о структуре гибридных популяций зеленых лягушек, установлено, что для них характерна диплоидная двуполая структура гибридов. В рамках фаунистических очерков описаны морфометрические и морфологические признаки, показано распространение и численность видов, рассматривается биотопическая

приуроченность и аутоэкологические особенности. Доказано, что комплекс рептилий и амфибий Подолья исторически формируется за счет западнопалеарктических видов, на фоне ограниченного влияния транспалеарктических и полного отсутствия видов центральноазиатского происхождения. Установлено, что численность амфибий в регионе гораздо выше численности рептилий. Разница между ними состоит, прежде всего, в большей плотности поселений амфибий по региону, тогда как средняя встречаемость амфибий и рептилий достоверно не отличается. Таким образом, амфибии формируют явно более агрегированные поселения, приуроченные к определенным биотопам, тогда как рептилии менее требовательны к условиям обитания и более равномерно распределены по региону исследования. По своей численности из амфибий выделились: озерная лягушка, квакша, краснобрюхая жерлянка, а среди рептилий пряткая ящерица, тогда как самой низкой плотностью среди амфибий характеризуются прудовая лягушка и гибридная форма *P. esculentus* – *ridibundus*, серая и зеленая жабы, чесночница и желтобрюхая жерлянка, а среди рептилий – черепаха болотная, веретенница, ящерица живородящая, гадюка и медянка.

Ключевые слова: амфибии, рептилии, морфометрия, распространение, численность, экологические особенности, Западное Подолье.

ABSTRACT

Sobolenko L.Yu. Amphibians and Reptiles of Western Podillya: fauna, ecology and distribution of species. – Manuscript. Dissertation for the candidate of biological sciences degree in speciality 03.00.08 – zoology. Institute of Zoology named after I.I. Schmalgauzen of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2010.

Dissertation covers the study of up-to-date state of the fauna of amphibians and reptiles of the Western Podillya, their distribution and abundance in the region. The 12 species of amphibians and one hybrid form (*Pelophylax esculentus* – *ridibundus*) and 9 species of reptiles were revealed. The appearance of a new for the given region species of yellow-bellied toad as a consequence of permanent downstream invasions of the Dniester river and the regional disappearance of the aesculapian snake located on the border area was shown. First for Western Podillya the information about the structure of hybrid populations of green frogs characterized by the diploid hybrid bisexual structure was received. The morphometric and morphological peculiarities, distribution and abundance of the given species, biotypical distribution and outecological features were examined within the fauna descriptions. It was proved that the group of reptiles and amphibians of Podillya region is historically formed by Western-Palaeartic species most of which are of a clear Mediterranean origin, slight influenced by the transepalaearctic species and total absence of species of Central Asian origin.

Key words: Amphibians, Reptiles, morphometry, distribution, abundance, ecological peculiarities, Western Podillya.